

so expressiu»). Correctament ha vist ja Moll (AORBB II, 47, i *AlcM*) que el mall. *grufar* és metàtesi de *furgar* (ací potser de data mossàrab amb ultracorrecció desarabitzant de *gurf-* en *gruf-*) (*gurfar* diuen, però, a Manacor, *AlcM*): «el que a mos versos responga / no surta des botadó, / que bé al cas serà milló / que una altra cosa disponga: / perquè si espera que ponga / sa gallina, que ja *grufo*, / pendrà molta més estufa, / causant-se son propi estrago», GRoca i Reus, † 1852 (JMBover, *BiEscrBal.* II, 279.2, 6); «tres peixets, neden en un punt tancat de roques: ensumen, *grufen*, boquetgen pertot arreu», i, a Pollença, «tenien un porquet, i en porquet, *grufant*, *grufant*, es menja en gallet», Arx. Lluís Salvador (*Rond.*, pp. 125, 155). *Gruf*, *grufada*, *grufador*, *grufat*, *grufenyar*, *grufenyera*, *grufera*, *grufetejar*. +De *grufes* mall. 'de cotoll': «jo sí que te n'etzibaria de --- tropades y sebes y bledes y ensenays que't farien anar de *grufes* tota la vida» (Rosselló, *Manyoc*, 147). I cf. GRUAR.

En tot cas del verb deriven paralelment eiv. *furga* «hocico» (PzCabrero) i mall. *grufa* 'morro del porc' (*AlcM*). En el Maestr. i PnaCast., en canvi, *furgues* són 'tartanys', cucs que furguen la terra i la devoren, excretant-la després en boletes (Albocàcer, Vall d'Uixó 1961). *Furrugader*, Vall de Boí: «un *furgadé* de tocinos fe(r)s» 'lloc on els senglars se l'acampen cercant xorjons' (CERIBÓ) (Taüll, 1969). *Furgall* «el cap del morro del porc» cerd. (AntCayrol, JPCerdà, *Cont.*, 21), també emp., mall. i valencià (Escrig 1851); *furgallar*.

Furgó 'barra punxent' val. (Escrig 1851), 'feixineta o branqueta de cepell usada per matar l'escurçó (o per curar-ne la picada)' (Benigànim, 1962, on també en diuen *un cepell*). *Furgó* 'espècie de vehicle' és manlleu del fr. *fourgon* 'vareta o pala del foc' (forma alterada amb *ou* per influència de *four* 'forn'), d'on després vehicle que acompanya la caldera del tren, etc.; manlleuat del fr. *fourgonnier*: maestr. *furgonyer*. *Furguet* 'el qui sense paraules grosses ni violentes fa irar a poc a poc un altre dient-li coses molestes' val. (EValor, c. 1950), Escrig 1851 (d'on el copià algun dicc. recent del Princ., i d'ací *AlcM*). *Furguetejar*. *Furguejar* [Escrig 1851, Guimerà]. *Furguinyar*, +*furguinyós* cerd. «que sempre furga» (AntCayrol, JPCerdà, *Cont.*, 12).

Furgada. *Furgador* [S. XIV]. *Furgadura*. *Furgament* (Escrig 1851); +*furgamandillo*, -illa, o *furgamander*, -era, «desenvuelto o desembarazado, expedito» val. (Escrig 1851), formes mossàrabs arabitzades de *furqamānṭeḡro* (en part dissimilat en -ḡlo), derivat de l'equivalència mossàrab de *furgament*; d'on, extret regressivament, *furgamanda* id. (Escrig 1851).

CPT.: *Furgadents* (Escrig 1851). *Furgaestores*. *Furgaelles* (Escrig 1851).

Furt [Jaume II], mot no antic en el català comú i estricte, si bé és antic, genuí i sens dubte heretat del mossàrab en el P. Val.: del ll. FÜRUM 'robatori', derivat de FÜR 'lladre'. En llatí vulgar degué quedar antiquat i conservar-se només en el llatí de la major part d'Hispania, que romanitzada ja en gran part des d'abans de l'era cristiana, almenys en tota la part meri-

dional, hi servà un vocabulari més arcaic, però al N. de l'Ebre la romanització fou més tardana i llavors ja el llatí vulgar havia generalitzat l'ús del neologisme IN-VOLARE (derivat de VOLA 'palma de la mà'), d'on cat. i oc. *emblar*, fr. *voler*.

FÜRUM, doncs, es transmeté per via hereditària al portuguès *furto* i al castellà *hurto*, però en les altres llengües romàniques és un mot impopular i indubtablement cultisme (per al romanès, V. el dicc. de Tik-tin): el català estricte figura certament entre aquestes, i fins avui el mot és merament artificial tant a les Illes, com en els Comtats i a tot el Princ. (no crec que *AlcM* afirmi amb fonament que és cat. occ.: almenys jo no l'hi he sentit mai); figura naturalment en algun text jurídic medieval (d'on s'encomanà a l'estil curial de BMetge, però com a hapax) i ha estat usat en estil bíblic, però tot això és cultisme. Fins en el matís peculiar de 'robar furtivament' era estrany al català antic (fora del llenguatge tècnic dels juristes): aqueixa distinció en català antic s'operava entre *robar* = cast. *hurtar* i *emblar* = cast. *robar*: «per pus mal tenc *raubar* / qu'*emblar*, e dic rasó: / c'ab manifest pecar / és meyns que a layró», escrivia en la seva robusta moral Guillem de Cervera en els seus *Proverbis* de mj. S. XIII (793a), 'pecar a la descoberta és menys greu que fer-ho hipòcritament, furtivament'.

El límit entre els dos usos pogué no coincidir bé amb la frontera occidental de la llengua, i és sabut que la *Crònica* de Jaume I està escrita en llenguatge de matís extrem-occidental; per això va usar-lo (o perquè imita els mots llatins que digué el papa): «l'apostoli parlen en llatí --- donà que tots los pecats que havien feyts --- aquels que en açò servirien a Déu en aquel loc, tots fossen perdonats, levada roberia e logre e *furt*» (509) (§ 529, Casac. IX, 50).

Així en les terres del Nord; en canvi en el País Valencià, ja a la fi del S. XIV el vell mossarabisme s'obria pas en l'ús comú: «après d'aquesta batayla, lo dit Aníbal no aparexia en locs públics, axí com los temples, ni en los mercats, mas *furtan-s'* <en> locs secrets, tot trist e plorós, tencàs a una casa escura molt separada» (*Scipió*, on Riq., p. 81, no ha sabut restituir la preposició indispensable per al sentit 'furtivament'); «aquest és l'ídol de honor / e de fama leig guanyada: / per aquest vida penada / passen los qui bé n'esperen, / e jamés altre 'n saberen / sinó .I bé aquell que'n surt, / no concexent si han de *furt* / tot lo bé per hon les han, / per mal saber, ab engan, / o per molt malvats mijans», Ausiàs (128.498: poema juvenil o senil fora de l'estil i llenguatge de la seva obra típica); «cosa és molt impròpia, segons lo meu parer, que la filla qui és succehidora en lo Imperi sia nomenada Infanta, per què la majestat vostra li *furta* lo seu propi nom de Princesa», «e posassen fama que lo hu c'ells volia forçar una dona, l'altre perquè havia *furtat*, l'altre perquè no volia pagar lo que havia pres», JoMartorell (Ag. II, 34, 103).

El que és indubtable és que avui *furtar* i *furt* són mots robustament populars en tota l'extensió del País Valencià (i enlloc més), començant ja pel Maestrat: